

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

75 ГОДИНА ИНСТИТУТА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ИЗДАЊА

ИНСТИТУТА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ 1947–2022

Издаје
Институт за српски језик САНУ

Коректура
Миљана Чопа

Дизајн публикације
Оливера Батајић Сретеновић

Штампа
Planeta print, Београд

Тираж
500 примерака

ISBN 978-86-82873-89-1

Владимир Живановић

**ИЗДАЊА
ИНСТИТУТА
ЗА СРПСКИ
ЈЕЗИК САНУ
1947–2022**

Уредник

Марина Спасојевић

Главни уредник

Софија Милорадовић

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

Београд, 2022

Реч унапред.....	11
Три четврти века издаваштва Института за српски језик САНУ ...	17
Речник САНУ	33
Етимолошки речник.....	39
Лингвогеографија.....	43
Часописи Института.....	45
Едиција <i>Монографије</i>	57
Едиција <i>Посебна издања</i>	69
Едиција <i>Библиотека</i> <i>Јужнословенској филологији</i>	73
Едиција <i>Старословенско</i> <i>и српско наслеђе</i>	81

Едиција <i>Прилози ірамаїици</i> <i>срїскоїа језика</i>	87
Монографске публикације	91
Зборници Института	97
Речници – специјална лексикографија	133
Дигитална издања	137
Пригодна издања	141
Списи Одбора за стандардизацију српског језика	145
Прилог – Српски дијалектолошки зборник	149

Три четврти века издаваштва Института за српски језик САНУ

Годишњице су неретко референтна тачка за сагледавање резултата и постигнућа рада појединаца и колектива. За делатност научних институција, природно, везује се и објављивање монографија, зборника, часописа и сличних издања која доносе резултате проистекле из научноистраживачког рада и међуинституционалне сарадње. У години када Институт за српски језик САНУ улази у последњу четврт првог века свога постојања, дакле, када обележава свој дијамантски јубилеј, лепа је прилика да сагледамо издавачку делатност Института у претходних седам и по деценија као сведочанство његове досадашње делатности и темељ његове будућности.

Институтске годишњице обележаване су на разне начине – до педесетогодишњице углавном пригодним текстовима о Институту, његовој делатности и библиографијама његових публикација (в. библиографију), при чему не треба заборавити ни ратна времена, која су погодила и нашу струку, и не само из материјалних разлога успорила и преусмерила њену делатност, већ су и због распада језичке територије и разградње стандардног језика отворила нове проблеме и питања. Поводом шест деценија свога постојања Институт је организовао дводневни међународни научни скуп са округлим столом 17. и 18. децембра 2007. године у Палати САНУ. Скуп су пратила два зборника радова *Шездесет година Инстџишџија за српски језик САНУ (2007)*, које је уредио тадашњи директор Срето Танасић. Особени су по томе што су у првом тому детаљно представљени историјат, рад и достигнућа Института и свих тадашњих пројеката (в. библиографију), уз објављивање научних радова истакнутих србиста – и домаћих и страних. Други је зборник научној јавности представио подмладак институтског кадра. Седамдесетогодишњица рада Института обележена је свечаном академијом 15. новембра 2017. године, за коју је приређена библиографија радова институтских сарадника у последњих десет година, 2007–2017.

Седам и по деценија постојања Института за српски језик САНУ приказаћемо кроз каталог његових издања, желећи да верујемо да нас оно што је записано и стављено у корице под именом Института најбоље представља научној заједници и широј јавности. Богата и разноврсна делатност, као и многострука сарадња с бројним научним, наставно-научним и културним установама, условила је и сложену структуру каталога, будући да хронолошки принцип не пружа податке о великом броју области које су у фокусу интересовања наших сарадника. Стога смо одлучили да, трудећи се да целине буду што хомогеније и да прате основне резултате колективних задатака, публикације групишемо по едицијама и серијама, примењујући унутар група хронолошки принцип када је реч о вишетомним речницима и периодици, а антихронолошки када је реч о монографијама и зборницима, како би се пратила актуелност тема, те унутар група опет посежемо за тематским критеријумом. Свакако, могућа су и другачија груписања, што остаје за нове, будуће прилике, а сада дајемо најпре кратко подсећање на историјат Института и његову издавачку делатност.

Институт за српски језик САН(У) основан је 15. јула 1947. године. Те године је Законом о Српској академији од 30. јуна 1947. године реорганизован рад Академије и основано је око двадесет пет нових института, на које је пренет задатак научне делатности и научног развоја – како пројектног тако и кадровског (Годишњак САН 1947: 38; Годишњак САН 1948: 39). У новостворени лингвистички центар су се из Академије, на првом месту, пренеле активности и задаци Лексикографског одсека – израда српског тезауруса, потом задаци на проучавању народних говора и ономастике, те су се институтској делатности прикључивала бројна истраживања из широког спектра дисциплина науке о језику, као и многи филолошки послови које су пре Другог светског рата носиле друге институције и организације. Смештањем грађе за Речник САНУ и библиотеке Лексикографског одсека на први спрат Палате САНУ, Институт је започео свој живот (Годишњак САН 1948: 216). На челу Института за српски језик, као његов директор, био је знаменити академик Александар Белић, носилац научне и наставне лингвистичке делатности у Срба у првој половини XX века. Руководствено и стручну потпору у време оснивања и на почетку рада чинили су дописни члан САН Глигорије Глиша Елезовић, универзитетски професори Михаило Стевановић, Миљивоје Павловић, Радомир Алексић, Радосав Бошковић, као и филолог Милош Московљевић.

У првим годинама постојања Института за српски језик била је присутна интерна подела на одсеке, односно секције. Уз Лексикографски одсек, који за Институт представља прапочетак и чији је развој стога важан, постојала је и дијалектолошка секција, а 1948. године формиран је Ономастички одбор. Такође је, на самом почетку, од 1948. године, у оквиру Института био и Одсек за експерименталну фонетику, под руко-

водством Ђорђа Костића, а од 1954. године он се осамосталио као посебан институт. Одбор за израду чешко-српскохрватског и пољско-српскохрватског речника био је од 1952. до 1955. године такође у оквиру Института, а представљао је остатак Института за источне и западнословенске језике и књижевности, основаног при САН 1949. године.

Иако још од 1954. године почиње осамостаљивање Академијиних института, Институт за српски језик, иначе 1958. године преименован у Институт за српскохрватски језик САН, под окриљем Академије остаје све до краја шесте деценије XX века. Самостално финансирање добија од 1960, а самостална установа постаје 25. марта 1961. године. Под старање Академије вратио се 1992. године, са промењеним делом назива у складу са једночланим називом стандардног језика – Институт за српски језик САНУ. Иако је међуповезаност Академије и њеног највећег института – Института за српски језик – формално-правно била прекинута, суштински је она нераскидива – Институт је неодвојиви орган Академијиног бића, што се види кроз различите капиталне подухвате и издања, а нарочито кроз израду Речника САНУ.

При своме оснивању, Институт за српски језик постављен је као врхунска научна установа, којој примарни циљ није само спровођење научне делатности, већ и стварање научног кадра. Како је Институт додељивао талентованим студентима стипендије, у њему су се обрели на самом почетку Ирена Грицкат, Милка Ивић (дев. Јовановић), Павле Ивић и Иван Поповић. Институт је, на основу највише компетенције својих сарадника, додељивао докторска звања. Тако су у Институту 1953. године докторирали Ирена Грицкат и Милка Ивић, потом 1954. Павле Ивић, потоњи лингвисти и, уз свога учитеља Александра Белића, данашњи дојени српске лингвистике, и нешто касније Иван Поповић. Врло брзо им се на научном путу у Институту придружио и Митар Пешикан. Није необично што је један овакав кружок великих учитеља и њихових сарадника организовао Лингвистичке трибине – састанке о актуелним језичким питањима са живим и подстицајним дискусијама, којима су присуствовали и сарадници других института, а што нам кроз записнике сведочи Ирена Грицкат.

Као непосредни наследник Академијиног Лексикографског одсека, Институт своје снаге кроз све време свога постојања у првом реду усмерава на израду српског тезауруса – *Речника српскохрватској књижевној и народној језика*. Настављајући оно што је више од пола века разрађивано и развијано, академик Александар Белић је под кровом Института отпочео остваривање визије Стојана Новаковића о великом речнику српског језика. За српски народ, науку и културу стожерну замисао о великом речнику који би објединио и објаснио све речи српскога језика Стојан Новаковић изнео је у гласовитој посланици *Српска краљевска академија и нејовање језика српској*, упућеној овој установи 1887. године (објављеној 1888) поводом обележавања стогодишњице рођења Вука Стефановића Караџића. Било је потребно неколико година да се крене у остваривање припреме за израду речника, заснованог на грађи из штампаних извора, али и на приносима из народних говора, а управо би такве речи

ПОШТА 166 / 2022

Институција за
српски
језик
САНУ

ИНСТИТУЦИЈЕ СРБИЈЕ
75 година Института за српски језик САНУ
СРБИЈА

биле рудник за богаћење и изграђивање модерног књижевног језика. Лексикографски одсек основан је 12. априла 1893. године са задатком да прикупља, сређује и обрађује лексикографску грађу и израђује велики Академијин речник, а његови чланови били су: Стојан Новаковић, Светислав Вуловић, Пера Ђорђевић, историчари Љубомир Ковачевић и Љубомир Јовановић, Милан Ђ. Милићевић и Љубомир Стојановић, касније Андра Николић, Живко Поповић, Момчило Иванић и Ђорђе Ђорђевић. Као почетак сакупљања грађе наводи се 24. јануар 1894. године. Како први позив за сакупљање речи из народних говора није имао одјека, тек су *Позив и ујушсџво за куљење речи у народу* из 1898. године дали праве резултате. Као секретар Одсека, Момчило Иванић управљао је радом на сакупљању грађе до 1916, а као плод његове лексикографске преданости објављена је 1913. године прва огледна свеска, под називом *Срџски речник књижевноџа и народноџа језика*.

Први светски рат прекинуо је овај рад, а Лексикографски одсек обновљен је 1920. године. Нове друштвено-политичке околности настале стварањем Краљевине СХС утицале су и на измену саме концепције и на проширивање корпуса Речника (периодиком и хрватским писцима). Под управом Александра Белића и у присуству Љубомира Стојановића наставља се са радом од 1925. Узлет ових активности за деценију и по прекинули су Други светски рат и окупација 1941. године. Огледна свеска коју је Белић спремао, с његовим удаљавањем из Академије, није објављена у поратном времену. Друга огледна свеска, *Речник срџскоџ књижевноџ и народноџ језика*, иако носи 1944. годину, изашла је нешто касније. Израдио ју је Радосав Бошковић са Кирилом Тарановским и Јованом Вуковићем, уз сарадњу Симе Пандуровића, Исидоре Секулић и других, а помиње се да је пословима руководио Хенрик Барић. За разлику од првих двеју огледних свесака, трећа је настала под кровом Института, када је Белић повратио своје грађанство и управљао Институтом и радом на Речнику. Објављена је 1953. године, под насловом *Оџледна свеска Речника срџскохрваџскоџ књижевноџ језика џо џрађи Срџске академије*, старањем А. Белића и његовог тима. Исте године изашла су и дорађена *Ујушсџва за џрикуљење речи из народних џовора*, која је припремио Миливоје Павловић, који је 1949. године направио и карту постојећих збирки. Стални сарадници на изради Речника били су Александар Белић, Ирена Грицкат и Милош Московљевић, затим група асистената, као и преданих и вредних средњошколских професора, а било је више спољних сарадника, као Глиша Елезовић, Михаило Стевановић, Радомир Алексић, Миливоје Павловић, при чему су укључивани и стручни сарадници и консултанти попут Милана Вујаклије, Драгутина Симоновића.

Први том *Речника срџскохрваџскоџ књижевноџ и народноџ језика* (А–Богољуб) изашао је 1959. године под уредништвом Александра Белића. У Уређивачком одбору били су: Милош Московљевић, Михаило Стевановић, Миливоје Павловић и Радомир Алексић. Како је А. Белић преминуо 1960. године, прешло се на колективно ауторство. Почев од II књиге (1962) оформљен је Уређивачки одбор, који чине уредници књиге и уредници

појединих секција. Све до IX књиге (1975) није било главног уредника, а први на списку уредника наводи се Михаило Стевановић. Од X књиге (1978) уводи се функција председника Уређивачког одбора, и то постаје Митар Пешикан. На челу Уређивачког одбора он остаје до књиге XV (1996), тј. до своје смрти. Приликом припреме XVI књиге (2001), на челу Уређивачког одбора био је Мирослав Николић, а за XVII књигу (2006) то је била Милица Радовић-Тешић. Рад Уређивачког одбора у припреми наредних двеју књига – XVIII (2010) и XIX (2014) – водила је Стана Ристић, а за књиге XX (2017) и XXI (2019) ту дужност имала је Рада Стијовић. Сада пословима на припреми XXII књиге руководи Неђо Јошић. На нултом табуку сваке књиге наведени су учесници сваке фазе обраде – од основне обраде, преко помоћне редакције, редакције и суредакције. Такође се набрајају и консултанти (за различите стручне области, за акценте, као и за стране језике). Методологија рада установљена је *Уцујсџвима*, интерним неауторизованим текстом, али су по сведочењима, осим Белића, у њиховој изради учествовали М. Стевановић, Г. Елезовић, Р. Алексић, М. Московљевић, Р. Бошковић, И. Грицкат, М. Ивић, П. Ивић и М. Пешикан, док су у финалном уобличењу највећи удео узели Ирена Грицкат и Митар Пешикан. Упутства се и дан-данас допуњавају и усавршавају у складу с достигнућима лингвистике, а нарочито с доприносима који су произишавали из магистарских радова и докторских дисертација сарадника са овог одсека. Сарадници одсека баве се различитим дисциплинама науке о језику, првенствено савременим српским језиком, а највише њих посвећено је лексиколошко-семантичким проучавањима. Већ се дуги низ година велики напори улажу у дигитализацију речничке грађе, како би се унапредио рад на Речнику, али и у дигитализацију Речника. Од 2001. прелази се на систем пројектног финансирања и одсек на коме се ради Речник САНУ постаје пројекат *Линџвисџичка исџраживања савременој срџској књижевној језика и израда Речника срџскохрвајској књижевној и народној језика САНУ*. Од 2020. године, након укидања пројектног начина рада, у Институт се враћа подела на одсеке.

Са изласком прве књиге Речника САНУ 1959. године почело је ново доба српске лексикографије. О томе да је Институт постао лексикографски центар сведочи и чињеница да је Одбор за израду Речника Матице српске радио у Институту, као и да су сарадници на Матичином и шестотомнику и једнотомнику били врсни лексикографи београдске лексикографске школе. Речник САНУ карактерише лингвистички приступ у опису значења, поуздано издвојених и на грађи утемељених, прецизна граматичка обрада на свим нивоима, подаци о стилској вредности и ситуационој употреби, а неретко и енциклопедијске информације, потом на традиционалним основама развијен метајезик и усавршаван под утицајем нових теоријско-методолошких сазнања. Уз његову препознатљиву графичку опрему, двостубачни густ текст, све то ставља овај речник у незаобилазна лексикографска остварења не само за сваког србисту него и слависту.

Приликом оснивања Института за српски језик предвиђено је постојање још двеју важних области чије се проучавање треба одвијати у овој установи – дијалектологија

и ономастика. То није неочекивано с обзиром на то да је наш најстарији лингвистички научни часопис *Српски дијалектолошки зборник* покренуо управо Александар Белић у Академији. И друго, прикупљање грађе за Речник САНУ од почетка је било усмерено и на народне говоре. Тако је, уз Лексикографски одсек, постојала и Дијалектолошка секција, тј. одсек, са задатком да се у њему израђује карта, односно атлас, а 1948. године формиран је Ономастички одбор, при чему су оба такође припремала грађу за Речник САНУ. После једне деценије, након што је на IV Међународном конгресу слависта у Москви 1958. године донета одлука да се започне израда *Ойшћесловенскої линівисџичкої аїласа*, при САНУ је 1959. године основан Југословенски комитет за дијалектолошке атласе, потоњи Међуакадемијски одбор за дијалектолошке атласе (на старању Одељења језика и књижевности САНУ). У Одбору се одвијао рад на три капитална међународна пројекта (до распада и на југословенском нивоу), а то су: *Ойшћесловенски линівисџички аїлас*, *Ойшћекарџаїтски дијалектолошки аїлас* и *Евроїски линівисџички аїлас*, као и на националном пројекту *Српски дијалектолошки аїлас* (раније *Српскохрваїтски / Хрваїтскосрпски дијалектолошки аїлас*). При Одељењу језика и литературе, због комплексности проблематике, 1959. године оснива се Одбор за ономастику и топономастику, а 1974. основан је при САНУ Одбор за ономастику. Пословима двају поменутих одбора деценијама је руководио академик Павле Ивић. Тако су, формално, задаци на изради дијалектолошких атласа, као и систематско проучавање ономастике, изашли из Института, али су сарадници Института истрајавали у дијалектолошким истраживањима описујући народне говоре, прикупљајући лексичку и ономастичку грађу. Не заборавимо да је већина сарадника на Речнику САНУ у првих неколико деценија постојања Института магистрирала и докторирала управо на дијалектологији.

Са новим начином финансирања науке почетком новог миленијума, дијалектологија се формално враћа у Институт за српски језик САНУ кроз реализацију пројекта *Дијалектолошка истраживања српскої језичкої ѣросџора*, са руководиоцем Слободаном Реметићем, академиком АНУРС, а међу постављеним задацима веома значајно место припада обради садржаја богатих картотека формираних током вишедеценијског рада двају поменутих научних одбора САНУ, и то по одлуци Академијиног Одељења језика и књижевности из 2002. године. Најпре су носиоци овог посла били спољни сарадници из неколико универзитетских центара, а у току 2005. и 2006. примљено је више сталних сарадника, чији се број увећава. Од 2020. године Дијалектолошки одсек води Софија Милорадовић. Данас се с правом може говорити о седам и по деценија дијалектологије у Институту за српски језик САНУ.

При Институту за српски језик тек је 1969. године основан Старословенистички одсек, иако је на IV Међународном конгресу слависта, одржаном у Москви 1958. године, покренута иницијатива за израду општег црквенословенског речника свих националних редакција. Како је један такав подухват био прегломазан, наставило се са

речницима појединачних националних редакција, који се од 2007. године обједињују у *Упоредном индексу речника израђених у оквиру Комисије за црквенословенске речнике*. У Југославији је 1961. године основан савезни пројекат *Речник ойшїеславенскої (црквенославенскої) књижевної језика*, чији би послови били поверени националним старословенистичким институтима или одсецима. Док су такви институти постојали у Загребу од 1952, а у Скопљу од 1953. године, у Београду је те послове обављао Петар Ђорђевић. После скоро две деценије, 1969. године, у оквиру тадашњег Института за српскохрватски језик основан је Старословенистички одсек, на челу са академиком Димитријем Богдановићем и сарадником Димитријем Е. Стефановићем. Њима се с временом придружило још сарадника, од којих су значајне резултате постигли Никола Родић и Гордана Јовановић, а допринос су давали и свестрани Митар Пешикан и Ирена Грицкат, као и Ђорђе Трифуновић. Након смрти Д. Богдановића старословенистичке послове Института водили су И. Грицкат, М. Пешикан и Д. Е. Стефановић, потом Ђ. Трифуновић, Г. Јовановић и сада Јованка Радић, уз првог сарадника Виктора Савића. За време пројектног финансирања одсек је преименован у пројекат *Обрада сїарих срїских сїоменика и израда Речника црквенословенскої језика срїске редакције и Срїскої јеванђељскої речника*, док му се од 2020. године враћа стари назив. Лексикографски труд резултирао је објављивањем *Оїледне свеске Срїскословенскої речника јеванђеља (2007)*, а у плану је *Речник црквенословенскої језика срїске редакције*. Поред тога, малобројни тим бави се и проучавањем српских средњовековних споменика, њиховим издавањем и приређивањем.

Одбор за етимолошка проучавања основан је 1983. године на иницијативу Одељења језика и књижевности, а у Институту за српски језик формиран је Етимолошки одсек, чији је задатак израда *Еїтимолошкої речника срїскої језика*. На челу овог одсека био је академик Павле Ивић, коме се као млади сарадник прикључила Јасна Влајић-Поповић, а онда је одсек јачао кадром и компетенцијом, те се сада могу издвојити неколике генерације сарадника. После смрти Павла Ивића, руководство одсеком, односно пројектом *Еїтимолошка исїтраживања срїскої језика и израда Еїтимолошкої речника срїскої језика* преузео је академик Александар Лома, а сада, опет одсеком, руководи Марта Бјелетић. На XII Међународном конгресу слависта у Кракову 1998. године, на иницијативу и у организацији сарадника овог одсека, одржан је округли сто о етимолошкој лексикографији, где је промовисана *Оїледна свеска Еїтимолошкої речника срїскої језика*, а прва свеска на наредном, XIII Међународном конгресу слависта у Љубљани 2003. године. До сада су изашле три свеске, а очекује се објављивање четврте свеске овог речника, као и првог тома *Приручної еїтимолошкої речника срїскої језика*.

У Институту је од 1996. године, независно од поделе на одсеке, постојао пројекат *Проучавање савременої срїскої језика и издавање часописа Наш језик*. Године 2006. је на предлог Одбора за стандардизацију српског језика и Одељења језика и књижевности САНУ покренут пројекат *Оїис и сїандардизација савременої срїскої језика*, чији је руководилац био академик Предраг Пипер, потом Срето Танасић, дописни члан

АНУРС, а сада Одсеком за стандардни српски језик руководи Марина Николић. У одсеку се спроводе лингвистичка истраживања на свим нивоима језичке структуре, с циљем да се прати норма стандардног језика. Одсек има више потпројеката. Израда *Речника нових речи* замишљена је као периодична публикација, која ће сваки пут доносити новоприкупљену грађу од *а* до *ш*, а с тим у вези је израда неолошке библиографије. Одсек је носилац пројекта *Јавни дискурс у Републици Србији*, који се одвија у оквиру Програма Фонда за науку Републике Србије „Идеје“. Такође је покренут и *Појмовник српских лингвистичких термина*, у чију су припрему укључени и поједини сарадници из осталих институтских одсека. Као резултат рада овог одсека, на сајт Института постављен је још 2020. године *Речник појмова из периода епигемије ковида* као резултат праћења актуелних токова на језичком плану.

Најмлађи одсек Института за српски језик САНУ, *Одсек за дигитализацију*, основан је 2020. године и њиме руководи Снежана Петровић, а тим чине сарадници са више институтских одсека и један информатичар као спољни сарадник. Претеча овог одсека био је потпројекат *Примена лингвистичких истраживања у изради дигиталног појмовника*, који се од 2011. до 2019. године одвијао у Институту као део пројекта *Интердисциплинарно истраживање језичког и културног наслеђа Србије. Израда мултимедијалног интернет портала Појмовник српске културе*. Циљ овог одсека представљају послови на пољу дигитализације језичких ресурса српског језика везаних за научно-истраживачки рад који се обавља у Институту. До сада су сарадници овог тима израдили: Речничку платформу *Расковник*, Платформу за дигитална издања и транскрипцију српског рукописног наслеђа *Прејис*, Дигитално издање *Српских народних пословица* Вука Караџића, као и софтвер за оптичко препознавање ћириличких карактера са дијакритицима *SCyDia*.

Са основним послом, израдом Академијиног речника и проучавањем народних говора, у новоосновани Институт за српски језик пренета је и периодика из области српског језика чији је покретач била Академија, али и директор Института – по лепо изреченој оцени у називу трокњижја посвећеног његовој делатности – српски лингвиста века академик Александар Белић. То су била и у то време три часописа изузетног угледа – *Српски дијалектолошки зборник*, *Јужнословенски филолој*, *Наш језик* – не само на нашим просторима него и у свету, а свој реноме и престиж одржали су до данас, постајући синоним за језичка проучавања (стога и у каталогу доносимо серије од њиховог оснивања).

Српски дијалектолошки зборник основао је Александар Белић 1905. године с циљем да се у њему објављују дијалектолошке студије: најчешће су то монографски описи народних говора, а некада и краће студије, речници, дијалектолошке библиографије итд. Како монографске студије не би остале скривене под насловом часописа, на

крају каталога доноси се њихов попис. После Белића, *Српски дијалектолошки зборник* уређивали су Михаило Стевановић, Павле Ивић, Александар Младеновић и Слободан Реметић. Од XI књиге (1950) до XIII (1958) *Српски дијалектолошки зборник* излази у суиздаваштву Академије и Института, од XIV (1961) до XXXVI (1990) издавач је само Институт, а од XXXVII (1991) поново је заједничко издање.

Белић је, заједно са својим учитељем Љубомиром Стојановићем, 1913. године покренуо *Јужнословенски филолоџ*, повремено спис за јужнословенску филологију. Од повремениог списка овај часопис је израстао у највише рангирану међународну периодичну публикацију Института, са сто десет година дугом традицијом. Профил часописа је усмерен, пре свега, ка синтетичким и проблемским студијама, како из синхроничке тако и из дијахроничке, укључујући и контрастивна и компаративна истраживања јужнословенских и других језика. После А. Белића (који га је једно време, док није био у окриљу Института, уређивао са С. Куљбакином, С. Ившићем и Ф. Рамовшем), уредници су били Михаило Стевановић, Милка Ивић, Предраг Пипер и Рајна Драгићевевић, а LVI књигу, посвећену академику Павлу Ивићу, уредио је Слободан Реметић. Од књиге XVIII (1949–1950) до књиге XXIV (1959–1960) часопис издају Академија и Институт, од XXV књиге (1961–1962) до XLVI (1990) излазио је као самостални институтски часопис, док се суиздаваштво враћа од књиге XLVII (1991).

Часопис за српски књижевни језик *Наш језик* основало је Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем. Мисија часописа је да проучава савремено књижевни језик, негује његову норму и подиже ниво језичке културе. Часопис има своју стару серију, од осам годишта, при чему је изашла само прва свеска последњег годишта (1941). Послератно издавање настављено је у Институту као нова серија, најпре под вођством Уређивачког одбора, а потом А. Белића као уредника. После Белићеве смрти часопис су уређивали Михаило Стевановић, Митар Пешикан, Мирослав Николић и Срето Танасић. До XI годишта (1961) *Наш језик* је излазио као суиздање са Академијом, а од XII књиге (1962) до данас издање је Института за српски језик САНУ.

Свој најмлађи часопис, *Лингвистичке актуелности*, Институт је покренуо 2000. године. Намера часописа је да научној јавности представља најновија дешавања у свету лингвистике, кроз кратке синтезе, приказе, библиографије, хронике и сл. Часопис излази електронски, а уређује га Ђорђе Оташевић.

Монографске публикације Институт је објављивао у више серија. Најпре је покренуо, разуме се, са Академијом серију *Посебна издања*, у којој су објављене докторске дисертације Ирене Грицкат (1954) и Милке Ивић (1954), те ботанички речник спољног сарадника и консултанта Драгутина Симоновића (1959). Други део гласовите синтезе *О језичкој природи и језичком развоју* А. Белића превазилазио је оквире ове едиције, те је она објављена у Академији, и тако је поменута едиција прекинута. По издвајању Института, покренута је нова серија едиције *Библиотека Јужнословенског филолоџа* (1970), која до сада броји 25 књига, чији су аутори из Института, али и из других (настав-

но-)научних установа. Њен историјат и садржај, како старе тако и нове серије, предмет је посебне студије *Анонширана библиографија Библиотеке Јужнословенској филологије* Ане Миленковић и Владимира Живановића, која излази у част годишњице Института.

Најмлађа едиција *Монографије* (2004) уједно је, у непуне две деценије са досадашње 34 књиге, и најбогатија. Она доноси резултате монографских истраживања првенствено институтских сарадника, али и понеког од спољних сарадника, из свих области науке о језику, насталих применом различитих теоријско-методолошких приступа. Такође, и ова је едиција предмет посебне студије коју Институт објављује поводом 75 година свога постојања, а њен аутор је Ана Савић-Грујић.

Публикације у едицији *Старословенско и српско писано наслеђе*, покренутој 2014. године, резултат су рада сарадника на Старословенистичком одсеку. Ова едиција садржи тематске зборнике, монографије итд.

Едиција *Прилози граматици српског језика* представља капитални подухват Одбора за стандардизацију српског језика да се у суиздаваштву најзначајнијих националних установа које воде бригу о српском језику издају граматички приручници који ће попунити постојеће празнине и унети новине у традиционалну српску граматику. Заједно са Матицом српском, али и другим издавачима, Институт је учествовао у објављивању монографија из неколико језичких области – фонетике и фонологије, творбе речи (у два тома), синтаксе просте и синтаксе сложене реченице.

Каталожка целина *Монографске публикације*, у којој доминира тематски критеријум распореда, обједињује дела настала у суиздаваштву са другим установама. На првом месту ту су капитална дела из историје језика, бесцено критичко издање Мирославлеевог јеванђеља, које су уредили Никола Родић и Гордана Јовановић, те она која се тичу богослужбеног језика. Затим следи тематска целина везана за синтаксу, претежно аутора Срете Танасића, а потом блок монографија везаних за стилистику, чији је аутор Милосав Ж. Чаркић. На крају је тематски блок посвећен народним говорима.

Веома велико богатство и разноврсност представља каталожка целина *Зборници Института*. Први блок чине пригодни и тематски зборници Института, док наредну целину чине зборници са међународних скупова чији је Институт (су)организатор био, а који су се одржавали у оквиру Терминолошке комисије, Етимолошке комисије и Комисије за граматичке структуре Међународног комитета слависта. С обзиром на научна усмерења сарадника Института, не чуди број зборника посвећених лексикологији и лексикографији, од оног из 1982. године, где је Институт био суорганизатор и суиздавач, до самосталних издања. Наредни блокови показују суиздаваштво са различитим установама, али и различите теме представљају окоснице ових зборника. Зборници настали у сарадњи са суботичком Градском библиотеком показују широке оквире: један је посвећен лексичком позајмљивању, други – отвореним питањима граматике и лексике, а трећи – научном делу Павла Ивића, где, природно, доминирају дијалектологија и историја језика. Са скупа у Огранку САНУ у Нишу Институт ће (су)-

потписати и зборник о актуелној теми, а то су промене у језику изазване епидемијом ковида. Драгоцен је зборник о истраживањима српских народних говора Косова и Метохије, који је плод сарадње САНУ, Филозофског факултета у Косовској Митровици и нашег Института. Историји језика, историји, књижевности, историји уметности и темама из сродних дисциплина посвећена су два тома зборника о Стефану Немањи – Симеону Мироточивом, чији је Институт један од издавача. Сличну окосницу имају и зборници *Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности*, које, заједно са Народном библиотеком „Ресавска школа“, шести пут у име издавача потписује и Институт за српски језик САНУ, од 2016. године и VII књиге ове серије.

У целини *Специјална лексикографија* нашли су се специјални лингвистички речник – *Образни речник* Мирослава Николића, историјски речник – *Речник Маријиној четворојеванђеља* Алесандра Ческинија, *Речник ковида (тематски и асоцијативни)* Светлане Слијепчевић Бјеливук и Марине Николић, као и индекс *Римаријум српске поезије* Милосава Ж. Чаркића.

Резултати рада, односно електронска издања на платформама *Расковник* и *Прејис* представљени су у целини *Дигитална издања*, где такође припада и дигитално издање Вукових народних пословица. На сајту Института налази се и *Речник њојмова из периода епидемије ковида*, на основу чије је дораде и допуне ове године изашло штампано издање.

Целина *Пригодна издања* садржи јединице које представљају сведочанства и досадашња сумирања рада и резултате Института за српски језик САНУ. Исто се то може рећи и за целину *Списи Одбора за стандардизацију српског језика*, где се у дванаест књига доноси архива рада овог тела, дописи, одлуке, преписка, извештаји о раду.

Петнаест каталошких целина сведочи о богатој делатности сарадника Института за српски језик САНУ на свим пољима науке о језику. Континуираним издавањем *Речника САНУ* и периодике пренете у Институт – не само *Јужнословенског филолога* и *Нашег језика* већ особито *Српског дијалектолошког зборника*, где се доносе резултати проучавања народних говора – он је испунио сврху свога оснивања, односно аманета који је добио од Академије. Продукција је и већа од приказане, јер је Институт учествовао у припреми многих књига чији формални издавач није био. Обновљањем прекинутих часописа и едиција, покретањем нових, оснивањем нових одсека и отпочињањем нових капиталних пројеката, праћењем и применом модерних технологија у раду, одржавањем великог броја скупова, сарадњом са другим институцијама итд., Институт за српски језик САНУ показао је да може да расте, да напредује и да умножава дарове на добробит заједнице. Показао је да може да буде спој старог и новог, традиционалног и модерног, увек у служби науке и струке, корачајући ка свом првом веку.

Марина Сјасојевић

Избор из библиографије

АРАНЂЕЛОВИЋ-ЖИВКОВИЋ, Бранислава. „Тридесет година рада Института за српскохрватски језик“. *Наш језик*, бр. XXIII, св. 3–4 (1978): стр. 150–165.

БЕЛИЋ, Александар. „Увод“. *Речник српскохрватској књижевности и народности језика*, књ. I. Београд: Српска академија наука, Институт српскохрватски језик, 1959, стр. VII–XXVI.

БЈЕЛЕНИЋ, Марта. „Пројекат ’Етимолошка истраживања српског језика и израда Етимолошког речника српског језика’“. *Шездесет година Института за српски језик САНУ. Зборник радова I*. Срето Танасић (Ур.). Београд: Институт за српски језик САНУ, 2007, стр. 151–169.

ВУЛОВИЋ, Наташа, Ђинђић, Марија, Радоњић, Данијела. „У другој половини Речника САНУ. Двадесет томова српског тезауруса“. *Наш језик*, бр. XLIX, св. 2 (2018): стр. 1–22.

ГОЛУБОВИЋ, Ана. *Библиографија у часопису Јужнословенски филолоџ*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2013.

ГРИЦКАТ-РАДУЛОВИЋ, Ирена. „Стогодишњица лексикографског рада при Српској академији наука и уметности“. *Сто година лексикографског рада у САНУ*. Драго Ђупић (Прир.). Павле Ивић (Гл. ур.). Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 1993, стр. 21–49.

ГРИЦКАТ-РАДУЛОВИЋ, Ирена. „Наука о језику у делатности Академије“. *Глас ССCLXXIX*, Српска академија наука и уметности, Одељење језика и књижевности, књ. 15 (1996): стр. 1–83.

ЂОРЂЕВИЋ, Пера, Иванић, Момчило. *Позив и Уједињење за културу речи по народу за Речник Српске краљевске академије*. Београд: Штампарија Краљевине Србије, 1899.

ЖИВАНОВИЋ, Владимир, Спасојевић, Марина, Цвијовић, Драгана, Спасојевић, Анета. „Наш језик I–XLIII – библиографија са регистрима (1932–2012)“. *Наш језик*, бр. XLIII, св. 3–4 (2012): стр. 139–280.

ЈОВАНОВИЋ, Гордана, Савић, Виктор. „Пројекат 'Обрада старих српских писаних споменика и израда Речника црквенословенског језика српске редакције и Српскословенског јеванђељског речника'“. *Шездесет година Инстџишџија за српски језик САНУ. Зборник радова I*. Срето Танасић (Ур.). Београд: Институт за српски језик САНУ, 2007, стр. 171–177.

МАРКОВИЋ, Бранкица. „Сто десет година Српског дијалектолошког зборника (1905–2015) – библиографија“. *Српски дијалектолошки зборник*, књ. LXII (2015): стр. 327–349.

МИЛЕНКОВИЋ, Ана, Живановић, Владимир. *Аноширана библиографија Библиошке Јужнословенског филолога*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2022.

МИЛОВАНОВИЋ, Јованка. „Попис расправа и чланака у Јужнословенском филологу (уз сарадњу са С. Бошков и Н. Родићем) и Нашем језику“. *Наш језик*, бр. XX, св. 1–5 (1973–1974): стр. 45–143.

НИКОЛИЋ, Берислав. „Српски дијалектолошки зборник од 1960. до данас“. *Наш језик*, бр. XX, св. 1–5 (1973–1974): стр. 31–37.

НОВАКОВИЋ, Стојан. „Српска краљевска академија и неговање језика српског.“ *Глас СКА*, бр. X (1888): стр. 5–87.

ПЕШИКАН, Митар. „Трећина посла на изради великог Речника САНУ“. *Наш језик*, бр. XX (1973): стр. 11–22.

ПЕШИКАН, Митар. „Пола века од покретања Нашег језика“. *Наш језик*, бр. XXVII (1983): стр. 3–5.

ПИПЕР, Предраг. „Савремени српски књижевни језик у истраживањима и издањима Института за српски језик САНУ“. *Шездесет година Инстџишџија за српски језик САНУ. Зборник радова I*. Срето Танасић (Ур.). Београд: Институт за српски језик САНУ, 2007, стр. 195–204.

ПИПЕР, Предраг. „Сто година Јужнословенског филолога“. *Јужнословенски филолог*, бр. LXIX (2013): стр. 9–11.

ПОПОВИЋ, Љубомир. „Наш језик од 1960. до данас“. *Наш језик*, бр. XX, св. 1–5 (1973–1974): стр. 40–41.

РЕМЕТИЋ, Слободан. „Шездесет година дијалектологије у Институту за српски језик“. *Шездесет година Инстџишџија за српски језик САНУ. Зборник радова I*. Срето Танасић (Ур.). Београд: Институт за српски језик САНУ, 2007, стр. 179–193.

- РИСТИЋ, Стана. „Прва лексикографска школа у Институту за српски језик САНУ“. *Шездесет година Института за српски језик САНУ. Зборник радова I*. Срето Танасић (Ур.). Београд: Институт за српски језик САНУ, 2007, стр. 131–149.
- САВИЋ-ГРУЈИЋ, Ана. *Едиција Монографије Института за српски језик САНУ (2004–2022)*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2022.
- СПАСОЈЕВИЋ, Марина. „Развој концепције и структуре часописа Наш језик за 80 година излажења“. *Наш језик*, бр. XLIII, св. 3–4 (2012): стр. 11–19.
- СПАСОЈЕВИЋ, Марина. „Александар Белић као покретач лингвистичке периодике на почетку XX века“. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 44/1 (2015): стр. 39–48.
- СПАСОЈЕВИЋ, Марина (Прир.). *70 година Института за српски језик САНУ: између два јубилеја (2007–2017)*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2017.
- СТАНОЈЧИЋ, Живојин. „Јужнословенски филолог од 1960. до данас“. *Наш језик*, бр. XX, св. 1–5 (1973–1974): стр. 37–40.
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. „Институт за српскохрватски језик и програми његова рада“. *Наш језик*, бр. XX, св. 1–5 (1973–1974): стр. 1–10.
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. „Оснивање часописа и њихов карактер – пре II светског рата и за 10 послератних година“. *Наш језик*, бр. XX, св. 1–5 (1973–1974): стр. 23–31.
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. „Засебне књиге Института“. *Наш језик*, бр. XX, св. 1–5 (1973–1974): стр. 31.
- СТИЈОВИЋ, Светозар. „Развој српске ономастичке науке у последњој четвртини века“. *Јужнословенски филолоџ*, бр. LIII (1997): стр. 203–210.
- ТАНАСИЋ, Срето. „Два наша јубилеја: седамдесет пет година Нашег језика и шездесет година Института“. *Наш језик*, бр. XXXVIII (2007): стр. 1–4.
- ТАНАСИЋ, Срето. „Мјесто Нашег језика у изучавању српског стандардног језика: поводом XL књиге нове серије“. *Наш језик*, бр. XL (2009): стр. 3–5.
- ТАНАСИЋ, Срето. „Часопис Наш језик и српски књижевни (стандардни) језик“. *Наш језик*, бр. XLIII, св. 3–4 (2012): стр. 3–10.
- ЂУПИЋ, Драго, Танасић, Срето. „Шездесет година Института за српски језик САНУ“. *Шездесет година Института за српски језик САНУ. Зборник радова I*. Срето Танасић (Ур.). Београд: Институт за српски језик САНУ, 2007, стр. 11–18.
- ФЕКЕТЕ, Егон. „О Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ“. *Сто година лексикографској ради у САНУ*. Драго Ђупић (Прир.). Павле Ивић (Гл. ур.). Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 1993, стр. 21–49.